

KLAUDIJA ĐURAN
Uršulinski samostan Varaždin
E-mail: ursulinke-varazdin@vz.htnet.hr

Primljeno: 29.01.2008.
Prihvaćeno: 10.06.2008.

GLAZBA U URŠULINSKOJ PUČKOJ I VIŠOJ DJEVOJAČKOJ ŠKOLI U VARAŽDINU

U članku autorica daje pregled glazbenog života u pučkoj i višoj djevojačkoj školi uršulinskog samostana u Varaždinu, od osnutka škole, 1703., do zatvaranja 1945. godine. Navodi dvadesetak redovnica iz 18. stoljeća, desetak iz 19. te dvadesetak iz 20. stoljeća. Nadalje, opisuje djelovanje vanjskih nastavnika u višoj djevojačkoj školi te aktivno sudjelovanje djevojaka u školskim priredbama, ali i u vidu osobnog glazbenog odgoja. Ističe važne barokne glazbenike koji su skladali za samostan i školu: Wanhalla, Ebnera i Wenera te Lindentala i o. F. Pintarića. Konačno navodi glazbene instrumente te tamburaško društvo "Milozvuk" i pjevačko društvo "Stella".

UVOD

Godine 1535., sv. Anđela Merici utemeljila je u Bresci *Družbu sv. Uršule*. Članice te Družbe živjele su kao osobe posvećene Bogu u svijetu. Crkva im je ubrzo povjerila vjeronauk u tzv. "Školama kršćanskog nauka", te su ih mnogi biskupi pozivali u svoje biskupije. Krajem 16. st. prelaze i u Francusku, gdje francuski biskupi, na tragu odluka Tridentskog sabora, da ni jedna posvećena osoba ne smije živjeti u svijetu, Družbu uzdižu na stupanj redovničkog reda uvodeći je u klauzuru. Tako god. 1612. nastaje *Red sv. Uršule*. Crkva odmah povjerava uršulinkama školski rad, a zbog velike korisnosti odgojnog i prosvjetnog rada Red se vrlo brzo širi po Europi, a god. 1639. i izvan nje, kada uršulinka, Bl. Marija Guyart, kao prva žena misionarka odlazi među kanadske Indijance. Od samog početka 17. stoljeća naziv uršulinka poistovjećivao se s pojmom odgojiteljica.

Kad su uršulinke 1703. g. došle iz Požuna (Bratislave) u Varaždin, red je već imao veliko odgojno-obrazovno iskustvo školskog rada od 90 godina.

Požunski je samostan bio vrlo ugledan, te su sestre prenijele stečena iskustva i u ovu našu sredinu. Varaždinski je samostan ostao povezan s tridesetak samostana u Monarhiji s kojima je razmjenjivao pisma i iskustva, i od kojih, ili preko kojih je nabavljao knjige i ostala pomagala za školski rad.

Među školskim predmetima, koji su se tijekom godina množili i poprimali sve dublji sadržaj i određeniji oblik, svakako je od samih početaka bila i glazba. Redovnice su u svojim školama gajile i svjetovnu i crkvenu glazbu.

Pjevanje je u pučkoj školi bilo dio svakidašnjice, dok je u višoj djevojačkoj obaveznom pjevanju nadodano i sviranje na raznim instrumentima kao neobavezan predmet. Uz sestre predavali su i vanjski stručni nastavnici, a za potrebe liturgije i škole skladali su u Varaždinu poznati barokni glazbenici, Wanhall, Ebner i Werner, Lindental, Pintarić.

POVIJESNI OKVIRI

Možemo pretpostaviti da su uršulinke, kad su 3. prosinca 1703. godine iz Požuna stigle u Varaždin, već za Božić naučile djevojčice i djevojke pjevati razne pjesme i recitacije. Običaj je, naime, u svim uršulinskim utemeljenjima da se redovnice odmah stavljaju na posao, ne čekajući povoljnije prilike. I dokumenti govore da su iste godine otvorena dva razreda još na majuru grofice Marije Magdalene Drašković, gdje su bile primljene. Grofica je bila majka utemeljiteljice samostana, **Časne Majke Ane Julijane**. Za Majku Anu Julijanu (+ 1714) požunska samostanska kronika piše ovo: "Bila je vrlo talentirana osoba, razumjela se u umjetnički ručni rad, u rad s perlicama, izrađivala je cvijeće od raznog materijala. *Lijepo je pjevala i svirala, te je vjerojatno u tome sama podučavala mlade sestre*"¹ (nagl. s. Kl.).

Pučka ili vanjska škola uvijek je bila besplatna. U njoj su učenice uz vjeronauk, čitanje, pisanje, računanje i razne tehnike ručnog rada, učile uvelike i pjevati. Od početna dva razreda s nepoznatim brojem učenica, pučku je školu u 19. st. pohađalo i do 440 učenica, što je za neveliki grad Varaždin bio prilično velik broj. Internatsku ili nutarnju školu u konviktu, koji je utemeljen 1707. godine, od početnog broja zabilježenog 1731. godine, kada je bilo 14 konviktkinja, utemeljenjem više djevojačke škole pohađalo je i do devedeset učenica, a za vrijeme Prvog svjetskog rata bilo ih je 118, uključujući i ratnu siročad za koju se samostan brinuo. Budući da se boravak u konviktu plaćao, za nadarene siromašne djevojke plaćali su dobročinitelji: carica Marija Terezija,

¹ Nav. u: S. Klauđija ĐURAN, *Sjaju poput sunca*, nekrolog, računalska obrada, Varaždin 2002., str. 18.

koja je utemeljila osam stipendijskih mjesta, biskupi (Vrhovac, Haulik, Kralj, Gugler...), grofovi, rodbina redovnica. I samostan je uvijek besplatno uzdržavao šest do osam djevojaka, tako da je ponekad takvu blagodat uživalo i do dvadesetak djevojaka.

U povijesti svih uršulinskih kuća Habsburške monarhije do terezijanskih reformi, kada su učiteljice neprestano polagale dodatne ispite da budu na visini svojeg poziva, sestre su jedne drugoj prenosile znanje na svim područjima. Tako i glazbu, taj sveprisutni i svima razumljiv jezik.

Možemo gotovo sa sigurnošću vjerovati da su redovnice uz liturgijske knjige i ruho te umjetničke slike donijele iz Požuna i neka glazbala: violine, citre, vjerojatno i harmonij.

Uz prvu kanonsku vizitaciju, koju je u ime biskupa Emerika Esterhazyja obavio opat Nikola Gottal, od 11. do 14. kolovoza 1714. godine, a kojom je određeno uz njemački jezik učenje i hrvatskog, čitamo i ovo: "Ad finem Ecclesiae assurgit chorus suavitate Organi, et alliorum instrumentorum musicalium amoenus"². Redovnice su bile primljene u grad i biskupiju tek 1708. godine, a vizitator već spominje drvenu crkvicu s tri oltara, "Ecclesia (quae) gloriatur titulo Beatae Virginis Mariae ad Praesepe", a u njoj "na kraju ljupki kor s milozvučnim orguljama i s drugim glazbenim instrumentima". To je prvo što su sestre sagradile. Nabavkom orgulja pokazale su ljubav prema glazbi, kako na korist liturgije, tako i u funkciji glazbenog odgoja djevojčica i djevojaka.

S djevojkama su pjevale uz razne školske svečanosti, ili uz proslavu vjerskih blagdana. Djevojke građanskih obitelji uglavnom su sve znale svirati, posebno kod kućnih zabava raznog karaktera, jer su ih redovnice pripremale za svjetovni život. To još i danas svjedoče neke živuće bivše učenice.

Važno je spomenuti da su sve, ili gotovo sve učiteljice znale svirati, jer im je to trebalo u pučkoj školi. U njoj su djeca već zarana pjevala uz najrazličitije prigode. Tako se već godine 1731. g. slavio zlatni jubilej **Majke Ivane (Johanne) Gloss**. Propovjednici su se trudili uzveličati taj događaj, jer je ta Majka bila desna ruka Majke Ane Julijane i mnogo učinila ne samo gradnjom samostana, nego i na području školstva. Za njezina vremena sagrađen je prvi zidani konvikt ili internat, započet 1716. godine, te je te, 1731. godine, u njemu bilo 14 spomenutih konviktkinja. Možemo pretpostaviti da su se one i vanjske učenice potrudile sa svojim učiteljicama upriličiti lijepu domaću svečanost.

² Usp. prijepis kanonske vizitacije, str. 20., u samostanskom arhivu.

Ali tek kad je carica Marija Terezija 1777. g. poveljom uzdigla pučku školu na razinu više djevojačke, koja je trajala šest godina, omogućen je bio pravi rascvat glazbenog i kazališnog života. No pjevalo se i prije izričite odredbe da pjevanje bude zaseban predmet.

Tako je razvidno da školska tiskana "izpitna izvještja" za pučku školu do god. 1875./6. još nemaju rubrike "pjevanje". "Izpitno izvješće" za god. 1876./7. ima rubriku pjevanja, ali nema ocjena. God. 1877./8. ocjene ima samo 2. razred sa 63 učenice. U godinama 1878./79. i u sljedećima ocjene iz pjevanja imaju 2., 3. i 4. razred, dok ih prvi razred još nema. Od 1889./90. pjevanje ima i prvi razred, i tu se sada razdvaja narodno od crkvenog pjevanja. Ne možemo zamisliti da se s djecom pučke škole nije pjevalo u svakom razdoblju, posebno za Božić, Uskrs, za imendan glavarice samostana kao ravnateljice škole, ili školskog katehete, za blagdane Majke Božje i Nikolinje, za početak i kraj školske godine itd. To obilno potvrđuju pronađeni igrokazi ili programi upravo za te prigode.

Uz 125. obljetnicu otvorenja kazališne zgrade u Varaždinu bilo je govora i o kazališnom životu u školama uršulinskog samostana³. Iz tog pregleda je vidljivo da je u brojnim priredbama raznih vrsta, od njih nekih 240, znatan broj bio obogaćen glazbenim točkama, a spominju se i glazbeno-deklamatorske zabave.

Samostansku pučku i višu školu posjetilo je nekoliko okrunjenih glava. Prvo je bio posjet cara Josipa II.⁴ Bio je tako veličanstveno dočekan, a i znanje je bilo na visini, da je samostan izbjegao ukinuću i smio nastaviti radom. Drugim posjetom počastio je samostan austrijski car Franjo I. (kao ugarsko-hrvatski kralj Franjo II.). U Kronici piše: "13. listopada 1810. posjetio je naš samostan car Franjo II.⁵ uz pratnju zagrebačkog biskupa Maksimilijana Vrhov-

³ Đuran, s. Klaudija, *Igrokazi u školama Uršulinskog samostana u Varaždinu*, računalaska obrada, Varaždin 1998.

⁴ Nažalost, nije poznat datum dolaska Josipa II (1780.-1790.), jer se najstarija kronika izgubila, ali je u samostanu ostala o tom posjetu živa predaja, zabilježena u kronici rekonstruiranoj prema dokumentima Nadbiskupskog arhiva, no bez datuma.

⁵ Kapucin, o. Blaž (Juraj) Dvorski, govoreći uz 100. obljetnicu dolaska uršulinki u Varaždin, 1803. godine, spominjući zakladu carice Marije Terezije za osam djevojaka, kaže u pohvalu cara Franje I. (1792.-1835.) ovo: "... pod vezdašnjem cesarom rimskom, ter najbolje katoličanskom i apostolskom kraljem (...), milostivni i vsem na pomoč biti želejući, kralj ov naš vugerski, i vnogeh drugeh kraljestvih, i orsagov premoğučni ladavec Ferenc Drugi, kakti iz vust sebi obtergavajuč, za priproste varaške divojčice i za plemenito, ali siromaškeše celoga horvatskoga kraljestva gospodične, rečenu fundaciju zderžava...". Usp. JEMBRIH, Alojz, *Duhovni razgovor ili Prva stoljetnica dolaska uršulinki u Varaždin (1703.1803.)*, Zagreb-Varaždin, 2003., str. 26.

ca, đakovačkog biskupa Antuna Mandića, te hrvatskog bana Šulaya. Naše majke priredile su caru svečan doček u konviktu. Na ulazu u konvikt držale su učenice girlande od cvijeća, a jedna mala djevojčica pozdravila je cara tako lijepo da je bio sav razdragan. Konviktkinje su svirale na glasoviru, od kojih su neke pokazale veliku vještinu. Car se ... pokazao se vrlo ljubaznim⁶. S njim je došla i njegova treća supruga Marija Lujza, okrunjena 7.8.1808. Kronika piše i o drugom posjetu cara i kralja Franje, no u pratnji njegove četvrte žene, carice Karoline: "Godine 1817., 28. listopada, pohodila je naš samostan carica Karolina Augusta, žena austrijskog cara Franje II., s velikom pratnjom. Među ostalima spominje se biskup Vrhovac i ban grof Gjulaj. Carica se zadržala u samostanu od 11.30 do 2 sata poslije podne... Carica Karolina Augusta izrazila je biskupu Vrhovcu svoje zadovoljstvo s radom i odgojem u našem konviktu, pa je ovaj u pismu od 29. ožujka 1818. to saopćio M. Pelagiji ovim riječima: 'Moja je najveća radost u priznanju Carice da je zadovoljna s vašim samostanom i odgojnim zavodom'⁷. Nakon toga, u znak priznanja, biskup Vrhovac utemeljio je u konviktu dva stipendijska mjesta. O drugom posjetu carskog para, dne 30. lipnja 1818. godine, piše Rudolf Horvat: "U pratnji zagrebačkog biskupa Maksimilijana, posjetila je kraljica Karolina uršulinski samostan i obišla sve razrede trivijalne škole u samostanu. Jednako je razgledala djevojačko odgojilište kojim upravljaju uršulinke, pa je i kraljica tom zgodom osnovala zakladu za uzdržavanje jedne pitomice tog zavoda"⁸. Bila je tako lijepo dočekana da je nakon krunjenja poslala školi neke darove⁹, između ostalih zeleno-ljubičasti plamenac sa zlatom izvezenom godinom 1825. i gradom Pressburgom, Požunom, dok na poslanom uzorniku ručnog rada stoji datum krunjenja 25. Sept. 1825., s imenom učenice koja ga je izradila, ukrasivši ga carskim grbom.

U toj nutarnjoj školi učenice su učile razne predmete, koji su se dodavali tijekom promjena školskih zakona. Tako se u ispitnom izvješću za godinu 1846/7. za 4. r. glavne djevojačke škole nalaze sljedeći predmeti: "mitologija, geografija, prirodopis, risanje (koje je uvela carica Marija Terezija – op.), a i drugi neobligatni predmeti učili su se ovdje od vjkada kao: razne fine, elegantne ručne radnje, ali i korisni kućni poslovi: krojenje i šivanje haljina, kuhanje, glačanje rublja, a opet za javni društveni život: glazba i umjetno pje-

⁶ Kronika Uršulinskog samostana, I., str. 180.; čuva se u samostanskom arhivu.

⁷ Isto, str. 186-187.

⁸ HORVAT, Rudolf, *Povijest grada Varaždina*, HAZU, Varaždin 1993., str. 285.

⁹ Ti se darovi čuvaju u muzejskoj zbirci samostana.

vanje, francuski i drugi jezici (njemački, engleski, talijanski, mađarski – op.), plesna umjetnost i nauka uljudnosti. Nastavni jezik bio je u prijašnje doba u duhu vremena njemščina, a kasnije hrvaščina (sic!).

Evo samo nekih školskih zakona koji su utjecali na rad škola: "U sklopu konvikta djelovala je glavna djevojačka škola prema direktivama "Ratio educationis" od 22. kolovoza 1777. Prema tom su se dekretu osnivale nove i preuređivale već postojeće škole, a posebna se sprema tražila od učiteljskog kadra... "Ratio educations" bio je pripravljen nizom manjih odluka, pa je tako bila poznata i ona od 3. rujna 1776. po kojoj su sve srednje i pučke škole bile podređene naukovnoj komisiji¹⁰. Škole su vrlo često posjećivali inspektori i davali ocjene i učenicama i nastavnikom osoblju. Štoviše, prije stupanja u samostan, kandidatkinja je morala polagati opsežne ispite pred svjetovnom komisijom i nije smjela biti primljena bez odobrenja Namjesničkog vijeća odredbom od 27. prosinca 1789. Godine 1845. opet dolazi do preustroja škola, a novi školski zakon od 14. listopada 1874. donosi za pučku nastavu novu eru. Školski se zakoni objedinjuju u glavnim crtama za cijelu Hrvatsku, a uprava pučke škole prelazi iz crkvenih u državne ruke. U Varaždinu je tek te godine otvorena i gradska niža i viša djevojačka škola, kad su redovnice imale već dobro uhodanu metodu rada zajedničku s brojnim europskim uršulinskim samostanima. Stoga su bile spremne na sve te promjene te su uspješno polagale ispite za nove predmete i za školu višeg stupnja, tj. za više dodatne razrede djevojačke škole. Istu su pohađale i djevojke što su dolazile u školu od kuće kao i one u konviktu.

Broj učenica pučke škole trajno se povećavao, a u konviktu je varirao, najčešće ovisno o ekonomskim prilikama u Monarhiji. Tako je g. 1845. pučka škola imala oko 300 vanjskih učenica, a nutarnja oko 30 konviktkinja. God. 1850. samo za prvi razred upisano je 130 djece. Šk. god. 1874./5. bilo je 437 učenica. Godine 1890. dograđeno je istočno krilo škole s devet novih razreda.

Uz školu je otvoreno i zabavište, koje od 1914. ima pravo javnosti. Za vrijeme Drugog svjetskog rata bilo je više od 90 djece. Od 1924. viša djevojačka škola dobiva naslov građanske, koja od 1939. god. preuzima trgovački smjer, a na nju se nastavljao dvogodišnji trgovačko-domaćinski tečaj. Od 1940. djeluje realna gimnazija, a od 1941. učiteljska škola. Treba još spomenuti kuharsku školu, koja jedina nije imala pravo javnosti. I sve te škole i zabavište razvijale su glazbeni život.

¹⁰ Usp. Svalina-Đuran, *Hrvatske uršulinke*, Varaždin 1979, str. 97-98.

No godine 1945., dne 29. rujna, Okružni narodni odbor Varaždin, aktom br. 19677/1945., ukinuo je Uršulinsku žensku realnu gimnaziju, Uršulinsku žensku učiteljsku školu i Uršulinsku žensku osnovnu školu i tako prekinuo svako odgojno-obrazovno djelovanje uršulinki u korist za oko 1300 učenica.

Glazbena baština uršulinskog samostana vrlo je bogata. O njoj su pisali stručnjaci¹¹, a najstariji rukopisni fond i fond ranih tiskovina od 1728. nadalje, obradio je Ladislav Šaban 1972. godine. Na taj se fond naslanja drugi od oko 1850. godine do 21. stoljeća, po vrijednosti manje značajan, ali opsegom mnogo obilniji i raznolikiji. Njega još u ovom času obrađuje za diplomsku radnju Janja Gašpar pod stručnim vodstvom Vjere Katalinić.

U ovom izlaganju ograničavamo se samo na jedan vid pristupa tom cijelom fundusu, tj. na glazbenu djelatnost u uršulinskoj pučkoj i višoj djevojačkoj školi. Podijelit ćemo je na tri dijela:

- Redovnice glazbenice u pučkoj i višoj djevojačkoj školi,
- Vanjski nastavnici glazbe u istim školama,
- Kako su se učenice služile glazbenim znanjima i vještinama.

REDOVNICE GLAZBENICE U PUČKOJ I VIŠOJ DJEVOJAČKOJ ŠKOLI

18. stoljeće:

Od 56 redovnica umrlih u 18. stoljeću, za njih dvadesetak imamo sigurne podatke da su bile glazbenice i predavale u školama ili orguljale. Za neke znademo i što su svirale. Orguljašica je, naravno, bilo najviše. Sigurno ih je bilo i više, ali tama vjekova i gubitak prve kronike prekriva mnogo toga. Evo, na primjer, jedan podatak. U samostanu je živjela **Majka Bernardina grofica Esterhazy**, sestrična (možda i sestra, što bi trebalo istražiti!) biskupa E. Esterhazyja. Za nju nema podatka da je svirala, ali kad znademo da je Haydn bio u službi njezine obitelji i da je u njihovu dvorcu u Gradišću, u Eisenstadtu, prema sudu nekih stručnjaka, bila u ono vrijeme najbolja koncertna dvorana na svijetu, ne možemo se oteti dojmu da nije svirala¹². Umrla je 1733. g.

¹¹ Kanonik Janko Barlè, profesori Krešimir Filić, Lovro Županović, Ladislav Šaban, Zdravko Blažeković, Emin Armano, Ennio Stipčević, Stanislav Tuksar, Vjera Katalinić. Od srca im i ovim putem zahvaljujemo!

¹² Za podatak zahvaljujem prof. Ljerki Perči.

Nešto je slično i s **Majkom¹³ Ivanom Nepomucenom, pl. Jelačić**. Bila je konviktkinja u varaždinskom samostanu, i sigurno je u njemu naučila svirati. No u nekrologu ne piše ništa, jer su se takve stvari skoro podrazumijevale. Preminula je 22. veljače 1744. g.

Uz spomenutu **Majku Anu Julijanu groficu Drašković** odabiremo tek neke:

M. Benigna Wopfner došla je s **Majkom Ivanom Gloss** iz Požuna 1707. godine. Potonja ju je povela sa sobom jer je i sama bila glazbenica, i jer je M. Benigna lijepo pjevala sopran pa da uzveliča službu Božju. Zapisi kanonske vizitacije kažu da je uz to M. Benigna svirala i podučavala djevojke i djecu. Njezin pak nekrolog donosi sljedeće. Kao bolničarka nesebično se brinula za sestre i djecu škole još u povojima, a kako je u samostanu vladala krajnja bijeda, oboljela je od tuberkuloze. Jednom je na koru crkvice jedna novakinja trebala pjevati, ali ju je zahvatila velika trema, te je zamolila M. Benignu da ju zamijeni. Da spasi novakinju, ona je, premda vrlo bolesna, pjevala, i to tako divno da je izazvala veliko divljenje sviju. Koji dan nakon toga blago je usnula 28. rujna 1716. god.

Sr. Marija Terezija Auer¹⁴ imala je lijepi sopran i podučavala mlađe sestre kao i djecu u pjevanju. Pojačavala je mali zbor sestara. Dok nije bio izvršen spoj samostana s crkvom (1752.), na kor crkve, sagrađene 1729. g., uspinjalo se iz same crkve, te su tamo pjevali i svirali i vanjski glazbenici. Glazbeni izvori pokazuju da su skladane kompozicije ne samo za orgulje, već su tu bile i violine, citre, harfa, flaute, oboe, fagoti, rogovi, trube, violončela, kontrabasi, timpani ... Izvodile su se veličanstvene orkestralne mise i večernjice. Kronika piše da su svi ljudi od samih početaka hrlili u samostansku crkvu zbog lijepog pjevanja i sviranja. Početkom 19. st. pjevanje je stagniralo zajedno sa sviranim misama koje je ograničio biskup Verhovac, što je bila posljedica jozefinizma.

Majka Cecilija Schwegler imala je veliki dar za glazbu: svirala je odlično orgulje, a violinu gotovo do savršenstva. Svirala je, prema sudu L. Šabana¹⁵,

¹³ U uršulinskim je samostanima bio običaj do Drugog vatikanskog sabora da se glavaricama pridaje naslov Časna Majka. Ostale redovnice nastavnice i odgojiteljice nazivale su se prema latinskom Časna Mater. U tekstu je ostavljena kratica M. za Mater iz poštovanja prema tradiciji, jer su tako i učenice nazivale svoje učiteljice.

¹⁴ Sr. je kratica od Soror za redovnicu nastavnicu koja još nije imala deset godina zavjeta. Sve ostale redovnice nazivale su se sestre.

¹⁵ Šaban, Ladislav, *Glazbene mogućnosti Varaždina*, "Rad" 377, JAZU, Zagreb 1978., str. 140-142.

također i druga gudaća glazbala. Uz to je krasnim altom oplemenjivala zbor-no pjevanje. Kad je umrla M. Benigna, nju su iz Požuna poslali u Varaždin da je zamijeni, te je u Varaždinu završila i svoj novicijat. Za njezina mandata glavarice izgrađen je dio samostana kao spoj starijeg dijela s crkvom, te je nabavljen inventar za crkvu. Kasnije je bilo određeno da se stubište iz crkve na kor ukloni, te je pristup na kor bio onemogućen svjetovnim osobama, jer se sada na nj dolazilo iz klauzure samostana.

Majka Cecilija je nabavila i dragocjene spomenute rano tiskane notne ma-terijale iz Augsburga, iz njezine rodne Bavorske, u izdanju **Lotter**. Nabavljene su kompozicije vrlo poznatih glazbenika, benediktinaca **Königspbergera** i **Rat-hgebera**, augustinca **Geislera** te **J. A. Kobricha**, **Hirschgerbera**, **Roeslera**. Vrlo je vjerojatno da je posrednik nabave bio stariji uršulinski samostan u Landshu-tu¹⁶, jer je iz istog varaždinski samostan nabavio dragocjenu sliku, tzv. "Hau-smutter", a postoje i tragovi dopisivanja. Majka Cecilija je umrla 1770. g.

Na njezino se djelo nadovezuje glavarica **Majka Kajetana Erdreich-Hor-tnaj** (1758.-1776.), također iz Bavorske, koja je imala odgovoran zadatak izgradi-ti novi veliki konvikt sa školom (završen 1775.). Budući da je bila vrsna glazbe-nica, ona je uključila poznate glazbenike da uveličaju liturgiju. U to je vrijeme djelovao **Jan Wanhall**, te samostan čuva nekoliko njegovih značajnih auto-grafa¹⁷. I ona nabavlja djela gore spomenutih glazbenika tiskana kod Lottera.

Djelo Majke Kajetane nastavlja **Majka Ivana Nepomucena grofica Patačić**, kćerka pukovnika glinske pukovnije. Iako je bila mlada, morala je preuzeti brigu oko namještanja novosagrađenog konvikta, ali još teže su je pogodi-le spomenute odrednice carice Marije Terezije u školstvu, jer su se sestre, kako je rečeno, neprestano morale prilagođivati novim zahtjevima i polagati dodatne ispite. Upravo za njezina mandata (1776.-1787.), Carica **14. studeno-ga 1777.** godine uzdiže poveljom pučku školu na razinu *više djevojačke* s pridruženom *glavnom školom* koja je formirala učiteljice. To je bila prva i jedina viša djevojačka i jedina učiteljska škola za cijelu Hrvatsku. Glazbene

¹⁶ To je mišljenje Krešimira Filića i Stanislava Tuksara. Usp. S. TUKSAR, *Rane tiskovine u glazbenoj zbirci uršulinskog samostana u Varaždinu*, Zbornik "300 godina uršulinki u Varaždinu"; Zagreb-Varaždin 2003., str. 172.

¹⁷ Ladislav Šaban pisao je o Wanhallovim autografima i završio: "No bila Wanhallova djela u sa-mostanskom arhivu prijepisi ili ne, važnije je, što nije baš nemoguće, da su ne ka od ovih doista unikati, što se tim samim odmah podiže vrijednost rukopisa na razinu autografa. U svakom slučaju ovi rukopisi su vrednote međunarodnog značenja". Usp. *Izvoješće o uređivanju dvaju notnih arhiva u Varaždinu...* 1972. godine, u *Arti Musices*, V., Zagreb, 1974., str. 127.

sposobnosti Majke Nepomucene vide se u nastavljanju suradnje s J. Wanhalom, koji 1777. sklada jedno djelo, a 1779. dva za potrebe škole i samostana, kao što je skladao za vrijeme M. Kajetane: 1773. dva, a 1774. jedno djelo. No najveći uspjeh je njezina suradnja s **Ivanom Wernerom**, koji je djelovao u Varaždinu upravo u isto vrijeme s njezinim mandatom (1776.-1786.)¹⁸. Bio je vjerojatno prvi vanjski učitelj glazbe u uršulinskoj konviktskoj djevojačkoj školi i tu djelovao deset godina. Prema Caričinoj želji sve su konviktkinje svirale, napose onih osam iz njezine zaklade. Za njega Krešimir Filić piše ovo: "Ne ističe se samo umjetnošću na orguljama, nego i znanjem jezika te moralom i poštenjem"¹⁹. Zanimljivo je pripomenuti da je među skladbama za samostan Werner skladao i dvije himne sv. Ivanu Nepomuku. Vjerojatno je to glazbenika zamolila sama Majka Nepomucena, jer je svetac bio zaštitnik ne samo samostana, nego i njezin osobni.

Njezina nasljednica, **Majka Suzana Pelagija pl. Mihanović** (1787.-1820.), nastavila je s obnovom života u samostanu i u školi, čuvajući redovnice od duha jozefinizma. U neobično teškim materijalnim uvjetima upravo je "čudesno uzdržavala" sestre, kako same pišu. Ali nije samo to: ona je nastavila s glazbenim kontaktima. Upravo za njezina duga mandata od 33 godine u Varaždinu djeluje i **Leopold Ebner**, punih 40 godina (1790.-1830.). U samostanskom arhivu sačuvala su se njegove tri skladbe iz 18. st., dok su ostale nastale nakon 1808., jer je godinu ranije napustio službu orguljaša u župnoj crkvi sv. Nikole i počeo raditi u samostanu za potrebe crkve i škole. Kao autor u istom je arhivu zastupljen s najvećim brojem djela. Gledom na rad s uršulinskim konviktkinjama, Hrvatski Glazbeni zavod ima dvije "notne bilježnice", izvjesne klavirske škole, koje je daroviti Ebner napisao za svoje dvije učenice, Francisku Filipović, god. 1792., i Pepu Stipanović, 1798. Ladislav Šaban smatra da je zapravo prva knjižica iz 1792. godine ujedno i prva "klavirska škola" u Hrvatskoj²⁰

¹⁸ O Werneru gledom na uršulinski samostan dosta je toga napisano, a zadnji znanstveni rad napisao je Ennio Stipčević prigodom 300. obljetnice dolaska uršulinki u Varaždin. Usp. *Ivan Werner i njegove skladbe u samostanu uršulinki u Varaždinu*, Zbornik "300 godina", Zagreb-Varaždin 2003., str. 203-209. U istom Zborniku, uz E. Stipčevića nalaze se dragocjeni znanstveni članci o glazbi u Uršulinskom samostanu u Varaždinu Stanislava Tuksara i Vjere Katalinić. Samostan svima najtoplije zahvaljuje.

¹⁹ Filić, Krešimir, *Glazbeni život Varaždina*, Muzička škola Varaždin, NIŠP Varaždin, Varaždin, 1972., str. 53.

²⁰ Usp. Šaban, Ladislav, *Poduka klavira u Varaždinu 1792. godine*, u časopisu "Muzika, škola i društvo", br. 4, Zagreb 1968.

Stranica rukopisa Leopolda Ebnera

Vratimo se na još neke sestre.

M. Stanislava Gratl došla je u Varaždin po preporuci uršulinski iz Graza kao orguljašica i harfistica, a dobro je svirala i druge instrumente. Podučavala je konviktkinje u glazbi na nekoliko instrumenata. I inače su i neke druge redovnice svirale po nekoliko instrumenata. Bila je i pomoćna učiteljica. Za vjete je položila 1765., a umrla je 1817. g.

Za **M. Anu Sofiju de Fonton** znademo da je primila stipendiju iz zaklade grofa Čikulina, koji je utemeljio svoju zakladu upravo za redovnice glazbenice. Umrla je 1787. godine.

M. Karolina Feinfeltner (Steinfeldner) bila je izvrsna u sviranju violine i violončela. Imala je i vrlo ugodan alt. Umrla 1789. g.

M. Antonija Patschok svirala je također violinu i krasno pjevala sopran. Umrla 1791. g. **M. Rosa Zugseisen** izvrsno je svirala violinu. Sigurno je već došla sa znanjem sviranja, jer joj je otac bio glazbenik na dvoru. Umrla 1791. godine.

Spomenimo još **M. Josipu pl. Mallegg** (Malek, + 1762.) iz Celja i **M. Uršulu Lucayer** (+ 1767), kćer vrhovnog suca. Obje su kao glazbenice primljene bez propisanog miraza i obje su predavale u konviktskoj školi. **M. Josipa Christl**

(+ 1784.) znalački je svirala violinu. **M. Aleksija Gattingen** lijepo je pjevala sopran i svirala orgulje i violinu (+ 1787.).

19. stoljeće

Iako za dio 19. stoljeća imamo škrte podatke o sestrama i glazbenim događajima, postoje bogati tragovi glazbe. Susrećemo tek desetak glazbenica, no znademo da ih je moralo biti daleko više. To je vrijeme profesionalnih glazbenika J. G. Lindentala i o. Fortunata Pintarića.

Za **Sr. Alojziju Lončarević** nekrolog piše da je uz glazbu imala velike sposobnosti za rad u konviktu. Djevojke su je iznimno cijenile. Umrla je g. 1808.

Jedna od najvećih ličnosti samostana bila je **Majka Florijana Karger**, kći vojnog sudca i sestra Tita Kargerera, koji je pronašao krunu sv. Stjepana i za to dobio plemstvo. Bila je glavarica zaredom 39 godina (1820.-1859.) i učinila mnogo za obnovu crkve i samostana, a posebno za škole. Primila je 38 novih članova, te je tako i škola dobila nove sile. Preminula je u 82. godini života 28. ožujka 1859. godine. Za svoje velike zasluge dobila je 1857. g. od kraljevskog Veličanstva Franje Josipa odlikovanje zlatni križ s krunom, što je te godine ovjekovječio slikar Mayerwiser, dok je drugi portret Majke Florijane načinio je varaždinski slikar Stjepan Lypoldt. Tom prigodom joj je glazbenik **Peter Witek von Salzburg** posvetio jednu skladbu u čast Bezgrješnoj. Cijeli je grad slavio to odlikovanje. Za vrijeme njezina mandata u Varaždinu bio je aktivan glazbenik **Johann Gottfried Lindental**. Njegove skladbe pisane za samostan uglavnom datiraju između 1835. i 1839., i sve su autografi. Ima ih šest. Bio je ravnatelj i profesor glazbene škole, a predavao je i u uršulinskom internatu. Također je u to vrijeme djelovao i skladatelj, franjevac, **o. Fortunat Pintarić**. Njegove dvije mise i tri moteta nastali su 1836. i 1856., a obuhvaćaju signature 49-53 u "Inventaru zbirke muzikalija u Uršulinskom samostanu u Varaždinu" Ladislava Šabana iz 1972. g. Međutim, uz tih pet kompozicija, pod br. 81. istog "Inventara", pod oznakom "neutvrđeni autor", M. Pija Lončar već ranije, a o. Pero Kinderić 2003. g., otkrili su autograf o. Pintarića. Radi se o skladbi "Missa in B". O pjesmarici o. F. Pintarića, koju ne obuhvaća "Inventar", govorit ćemo kasnije.

Sr. Arzenija Lučić, Zagrepčanka, od djetinjstva je bila konviktkinja, te je u konviktu primila solidnu izobrazbu u glazbi i stranim jezicima. Mnogo je obećavala, no umrla je rano u 24. godini života od tuberkuloze, 1861. godine.

Varaždinka, **M. Karolina grofica Brandl** bila je nekoliko godina učiteljica francuskog jezika u konviktu i istodobno orguljašica. Umrla je 1863. g.

M. Ksaverija Baum, dugogodišnja učiteljica 1. razreda, znala je privući djecu svojom ljubavlju i finoćom, ali i lijepim sopranom. Svirala je violinu. Ostavila je duboke tragove u školi i u samostanu. Umrla je 1864. g.

M. Agneza Guštek cijeli je život bila prefekta konvikta. Odgojila je, sigurno i u glazbi, generacije odličnih Hrvatica. Zbog svojeg stručnog i predanog rada primila je, kao i Majka Florijana Karger, počasni križ s krunom za zasluge, što je slavio čitav grad. Odgajala je i Henrijetu Bernath, majku našeg "hrvatskog Andersena", Ivane Brlić Mažuranić. Henrijeta je potjecala iz poznate ljekarničke obitelji. Otac Heinrich bio je vlasnik apoteke "K Zlatnom Anđelu" i zdravstveni nadzornik u uršulinskim školama. Gojenice M. Agneze bile su i Đalske-Babičke, Kuku-ljevičke, Gabrijela Kvaternik, sestra Eugena Kvaternika, te uz ostale Jagićke i Elizabeta, sestra Vatroslava Jagića. M. Agneza je umrla 1867. godine.

M. Aleksandra Bayer (Baier) (+ 1881.) bila je dugi niz godina učiteljica u konviktu. Nje se još u svojim staračkim danima sjećala Marija Maršić, supruga Eugena Kumičića, te je o njoj pisala u svom autobiografskom članku *Moji prvi školski dani*.

M. Bernardina Brandt (+ 1886.) bila je vrsna orguljašica. Od nje imamo sačuvane dvije tiskane knjige nota za glasovir starijeg izdanja s potpisom krsnog imena Paulina Brandt. Inače je izvjestan broj redovnica sa sobom donio note, a neke i glazbala, što se vidi iz osobnih potpisa s krsnim imenom.

M. Anđela Ružić (1899.), dok je još bila kod sestara milosrdnica kao s. Lidija, naučila je dobro svirati. K uršulinkama u Varaždin stupila je 1885. godine. Bila je u Zagrebu učiteljica maloj Ireni (Jerini) Boellein, koja se kod milosrdnica vodila kao Jeronima. Vjerujemo da je uočila glazbeni talent Jerine, koja će stupiti uršulinkama i postati Majka Klaudija, no nažalost, više nije našla na životu svoju zagrebačku učiteljicu.

M. Karolina Brandl i M.
Ksaverija Baum

20. stoljeće

Sr. Mihaela Haluza (Halusa) umrla je prva u novom stoljeću, 16. ožujka 1900. Svirala je još u svojoj rodnoj Rumi, a u samostan je donijela note potpisane kao Terezija Haluza. Svirala je i predavala glasovir i pjevanje, a bila je i orguljašica.

M. Ana Sofija Tkalčec (Tkalčić) (+ 1901.) bila je gotovo 50 godina učiteljica 1. razreda, te je odgojila i u pjevanju čitave generacije. Učiteljsku službu započela je odmah nakon zavjeta 1846. i obavljala je do 1894. godine.

Sr. Julijana Žuman završila je kod ss. milosrdnica u Zagrebu učiteljsku školu i lijepo je svirala i slikala u radu s djecom. Mnogo je obećavala, ali ju je smrt uzela posve mladu u 24. godini, 7. lipnja 1909. godine.

Majka Antonija Volčić (+ 1915.), bila je pune 42 godine učiteljica pučke škole, te je za taj rad bila odlikovana Jelisavinom kolajnom. U ime obitelji Deželić čestitala joj je bivša učenica Betty Deželić ovim riječima: "Velečastna majko! I ja srdačno čestitam na odlikovanju. Zagreb, 19./4.1902."

Majka Terezija Hinterreiter (+ 1916.) predavala je kao učiteljica pučke škole, a onda u konviktu gotovo čitav život, dok su joj sile dopuštale, osim za vrijeme mandata glavarice, a i tada bi često bila kod djece. Djeca su je izvanredno voljela, a školske vlasti poštivale kao izvrsnu pedagoginju. Dok je bila prefekta konvikta, u njemu je boravila Slava pl. Ištvančić, supruga Augusta Šenoa, sa sestrom Paulom. Slava je bila pitomica marija-terezijanske zaklade. Ona se još u visokoj dobi sjećala konvikta i napisala: "Sve što sam dobra naučila, naučila sam kod uršulinki u Varaždinu".

M. Katarina Dobrotić (+ 1919.) bila je godinama vrsna orguljašica, sve od 1876. g. Postoji nekoliko tiskanih i rukom pisanih knjiga kojima se služila. Posebno je vrijedna jedna rukopisna knjiga koju joj je prepisala M. Paula Škrober, koja je prepisivala razne autore i stavljala bilješke. U njoj nalazimo dragocjene podatke uz pjesmu "Bliže, o Bože moj", - "Nearer, my God to thee", o propasti Titanika. M. Katarina bila je spretna i neumorna učiteljica niže i više škole, obljubljenica od djece i roditelja. O 1894. do 1908. bila je i školska ravnateljica. Radila je na školi punih 45 godina. Ovom prigodom važno je napomenuti da je u ostavštini M. Katarine nađena i pjesmarica **o. Fortunata Pintarića**, koja je treći sačuvani primjerak. Jedan je u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, drugi u franjevačkom samostanu u Samoboru te ovaj u notnom

fondu Uršulinskog samostana²¹. To je mala knjižica crnih korica s utisnutim križem (15,2 x 9,5 cm), sadrži 260 stranica, a na naslovnici potpis: M. Katarina. Na naslovnici piše: *Knjiga bogoljubnosti kàrstjanske sadàržavajuća pobožnih molitvah i pšmah vèžbanje. Mladeži školnoj posvetjena po otcu Fortunatu Pintariću reda sv. Franje misniku, u Varaždinskoj kraljevskoj većoj gymnazii blagorèčja učitelju. U Beču tiskano u jermenskom manastiru 1849.*

M. Alojzija Ohnleitner (+ 1920.) odlično je svirala i predavala citru na višoj školi. Sačuvana je i njezina rukopisna vježbenica za citru.

Majka Josipa pl. Köröskényi učinila je kao glavarica ali i kao učiteljica mnogo za školu. I ona je svirala nekoliko instrumenata, a sa sobom je donijela note na kojima piše njezino krsno ime Zlata Aurelija. Umrla je 1920. g.

M. Hildegarda Kuban (+ 1929.), ta vrsna učiteljica bila je i vješta orguljašica. Postoje i njezine notne bilježnice.

M. Antonija Vranić (+ 1941.) završila je školu kod ss. milosrdnica u Zagrebu i došla u uršulinske škole puna zanosa na svim područjima, pa i u glazbi. Sačuvana je njezina notna bilježnica iz IV. tečaja preparandije. Na djecu je iznimno pozitivno djelovala.

Majka Paula Škrober (+ 1946.) dugo je živjela i mnogo učinila za škole. Napisala je tisuće stranica svojim krasopisom, od školskih spomenica do prepisivanja dokumenata školskog arhiva i nota. Vrlo je lijepo svirala violinu.

M. Ivana Evanđelista Muršić (+ 1951.) predavala je u školi citru. Taj je instrument dobro ušćuvan sve do danas. Na poleđini notne pregledne tabele uz citru, nekoliko joj je učenica 1922. i 1923. g. ispisalo niz preporuka u molitve i izljeve simpatija i ljubavi. Nazivale su je Ivančica.

M. Augustina Ružička (+ 1951.) uz izraziti dar za slikanje, što dokazuje niz od nekih 60 slika većeg formata biljaka i životinja koji je izradila za školu,

M. Hildegarda Kuban s
učenicama

²¹ Podatak zahvaljujemo o. Peri Kinderiću, OFM.

bila je nadarena i za sviranje i pjevanje, a svojim praktičkim sposobnostima naučila je učenice mnogočemu.

M. Klaudija Boellein

Majka Klaudija Boellein (+ 3. veljače 1952.) svirala je od djetinjstva. Potekla je iz dvije ugledne obitelji. Majčin otac bio je deset godina predsjednik Hrvatskog sabora. U glazbenoj školi u Zagrebu profesori su joj bili Emilija Makanec, kompozitor Nikola Faller i Dragutin Marek. Učenicama je predavala njemački jezik, crkveno i narodno pjevanje i glasovir, a većina njih sjeća se njezina proživljenog sviranja i načina na koji ih je podučavala glasovir. Bila je svima pojam, te se i danas spominju, tim više što se radi na njezinoj kauzi za beatifikaciju. Kao velika odgojiteljica ljubavi, djeci je davala svu sebe. Zanimljivo je

istaknuti da je odmah nakon oblačenja 1904. godine predavala na višoj školi, i to 2 sata obavezno pjevanje i 21 sat neobavezno glasovir, iako je to bila prva tzv. kanonska godina novicijata kada se posvećuje duhovnome. Za nju tvrde sestre da nije bilo priredbe za koju nije načinila program, jer je bila i literarno nadarena i temeljito je poznavala Sv. pismo. Stoga je mogla prirediti i neke biblijske melodrame. Za razne zgode znala je s učenicama naučiti i teže komade koje su svirale četvero pa i osmeroručno. Tako vidimo na dvije klavirske knjige popis učenica koja su zajedno svirale²². Postoji i nešto njezinih prijevoda s njemačkog ispod nota namijenjenih školskim izvedbama. Ima dosta nota pisanih njezinom rukom, posebno liturgijskih. Za njezina mandata izdana je mala "Teorija glazbe", 1921. g. Vjerojatno ju je sama načinila, jer se nije mogao dobiti nikakav priručnik za glazbu.

M. Viktorija Hanl (+ 1953.) uz službu učiteljice u zabavištu i na pučkoj školi predavala je i u konviktu te davala i privatne satove iz glasovira, citre i violine. Bila je vrlo nadarena za glazbu.

M. Cecilija Getz (+ 1955.) vrlo je dobro svirala glasovir, te je zajedno s **M.**

²² Komad je učila s njima M. Klaudija za imendan M. Margarite Blanquios, 17.X.1924. g. Izvodile su ga: Micika Čavlek, Musil, Lidija Počakal i Mitri Petr(ić). Komad je bio izvođen i ranije, 1899. g., uz sudjelovanje sljedećih učenica: Pisačić, Ema Cuvaj, Pilar i D. Tomac, a 1911. izvele su ga: Kristina Katić, Štefica Ivošević, Dominković i Špiljak.

Anom Račić i **M. Pijom Lončar** dojmljivo pjevala na koru. Imamo i njezine knjige s notama koje je sa sobom donijela. I **M. Bonaventura Tepeš** (+ 1959.) lijepo je svirala violinu i glasovir. Jednako tako i **M. Gabrijela pl. Orešković** i **M. Georgija pl. Ostoić** (+ 1963.). Od posljednje su sačuvane i note.

M. Marija Anuncijata Matejowsky (+ 1968.), profesorica orgulja i solo pjevanja, predavala je na realnoj gimnaziji i u učiteljskoj školi, a 1945. g. pozvao ju je ravnatelj glazbene škole i skladatelj, Josip Vrhovski, da tamo predaje. Predavala je jednu školsku godinu i do polugodišta druge, i uživala velik ugled, kad je inspektor tražio da skine redovničko odijelo. Kako to nije mogla učiniti, napustila je javnu službu i u samostanu podučavala sestre u glazbi. U ostavštini smo našli dosta notnog materijala kao i iz teorije glazbe koju je studirala u Zagrebu od 1933. do 1938. g. Skladala je i ispjevala neke jednostavnije pjesme nabožnog sadržaja, npr. jednu sv. Viktoriji, koje se relikvije nalaze u uršulinskoj crkvi, i Himnu ljubavi sv. Anđeli.

M. Ambrozija Linarić (+ 1992.) završila je studij glazbe zajedno s M. Anuncijatom te se s velikom ljubavlju posvetila učenicama. Kad su 1945. godine škole bile oduzete, odgojila je u glazbi nekoliko sestara orguljašica, ali i nekoliko vanjskih učenika, od kojih su neki danas poznati i izvan domovine. Ostavila je iza sebe niz krasopisom pisanih nota, što je osobno koristila, ili što je prepisivala sestrama. Bila je sjajna orguljašica. Čim je vidjela note, odmah je svirala i najteže komade, te je rekla da note "osjeća" u vrhovima prstiju. No nije mogla svirati napamet. Djelovala je još u Zagrebu, Slavonskom Brodu i Zenici i svagdje podučavala glazbu. Iako postoji još dosta sestara koje su svirale i učile djecu, završavamo sa

M. Pijom Lončar (1896.-1971.). Ona je bila izuzetno nadarena glazbenica. Dok je još vodila zbor kao mlada djevojka u crkvi Sv. Marije na Dolcu u Zagrebu, slušao ju je glazbenik F. Dugan. Čekao je da siđe da vidi tog svirača. Rekao joj je: "Gospođice, izvanredno ste svladali kontrapunkt". Bilo joj je neugodno, jer je jedva čula za taj izraz. Svirala je po prirodenu daru. Tada je kod ss. milosrdnica dobila teoretsku poduku. Imala je divan alt, no u gradu bila je doista poznata kao orguljašica. Preludiji su "iskrsavali" ispod njezinih prstiju. Kad je M. Anuncijata u više navrata htjela da joj nešto ponovi, kako bi zapisala note, to više nije bilo moguće. Uvijek je preludirala napamet, po nadahnuću časa, "ad hoc". Ona je "čula" melodiju i pretakala u sviranje. Bila je improvizatorica. Nažalost, onda nije bilo suvremenih instrumenata za registriranje, tako da njezine improvizacije nisu sačuvane. Ostavila je dvadesetak

manjih kompozicija, a za većinu sama je spjevala i riječi. Duhovna igra u 11 prizora "Mysterium fidei" uz dijazopozitive, koje je sama načinila još 1935. godine za dolazak generalne glavarice iz Rima, tako je istu oduševila da je rekla da ovakvu izvedbu još nije vidjela. U dio melodrame, "Trostruko Utjelovljenje Sina Božjega", vjerojatno je uklopila razne glazbenike. Nažalost, nema cjeline. Zatim postoje jedne njezine litanije i jedan requiem. Vidi se da je njezin, jer joj ga je malo ispravio rođeni brat isusovac, **o. Vjekoslav Lončar**. Samostan čuva nekoliko njegovih značajnijih stvari, od kojih je najvrjednija Kantata u čast sv. Anđeli za 400. obljetnicu reda, 1935. g. I tu je M. Pija dala svoj spjev.

Još moramo spomenuti da je M. Pija obnovila i vrlo stručno vodila tamburaški zbor "Milozvuk" i da je 23. veljače 1938. godine utemeljila "Pjevački zbor Uršulinskog internata" i nazvala ga "Stella". Imao je za početak 18 članica. Predsjednica mu je bila Mirka Fugaš, a za himnu su uzele marijansku pjesmu "Zdravo, divna zvijezdo naša". S učenicama je vježbala gregorijanski koral i postigla velike i lijepe uspjehe.

VANJSKI NASTAVNICI GLAZBE U ISTIM ŠKOLAMA

Uz ranije spomenute glazbenike u školama, Wanhalla, Wenera, Ebnera, Lindentala i o. Pintarića, od 1867. do 1911., tj. pune 44 godine, djeluje glazbenik i kompozitor **Anton Stöhr**²³. U jednom pismu sačuvanom u samostanskom arhivu spominje da su i neke majke, tj. redovnice, bile njegove učenice. U samostanu se nalazi dvadesetak njegovih djela, s oznakom 584 do 596, a taj je broj album s 14 pjesama, zatim brojevi 613 do 619. Neka djela imaju više primjeraka. Na nekim programima za priredbe pojavljuje se i njegovo ime. Takav prvi sačuvani spomen ubilježen je kod jedne vjerojatno šaljive priredbe, 12. ožujka 1886. g., gdje se vide razni "instrumenti" na kojima su učenice izvodile taj komad: četveroručno klavir, truba, triangl, bič, vinske čaše, bubanj, zvončići, češalj, pucaljka, kastanjete. Nastupaju i četiri plesačice: Ženka (Eugenija – op.) Kopač, Jelka Csikoš, Darinka Požega i Luzia Lovr. Dirigent: Anton Stöhr Musiklehrer.

Sljedeće, 1887. godine, prvi put je izvedena na njemačkom dječja opereta /Aschenbrödel – Pepeljuga –gdje je "Kapelmeister opet Anton Stöhr". Uloge su ispisane na unutrašnjim koricama iste knjižice.

²³ Njegovo ime nalazimo pod više varijanata: Antun, Anton, Anto, Ante, u francuskim izdanjima nota kao Antoine; U jednom sačuvanom pismu upućenom samostanu potpisao se imenom **Ante**.

Njegove tri kćerke, Anka, Danica i Dolores, bile su uršulinske učenice. Uz 200. obljetnicu samostana Dolores je svirala sa svojim ocem i sa Silvijom Klemenčić u Donizettijevom TRIU za violinu, čelo i glasovir, izvodeći dionicu violončela.

U slijedećem prilogu donosimo tabelu o glazbi od 1901./2. do 1905./6.²⁴ s popisom nastavnika glazbe i njihova posebnog djelovanja u školi, vrste glazbe te broja učenica s naznakom je li glazba obavezan ili neobavezan predmet.

TABELA O GLAZBI U URŠULINSKOJ VIŠOJ DJEVOJAČKOJ ŠKOLI OD 1901./02. DO 1905./06. GODINU PREMA IZVJEŠĆIMA

NASTAVNIK	PREDMET Obavezan (O) - neobavezan (N) Broj sati Broj učenica	1901./2.	1902./3.	1903./4.	1904./5.	1905./6.	OPASKA
Ante Stöhr	Narodno pjevanje (do 1902./3.) Glazba	O 1 sat tj. O 57 uč. N 20 s. tj. N 8 uč.	O 1 s. tj. O 64 uč. N 31 s. tj. N 11 uč.	N 16 s. t 5 uč.	N 10 s. 5 uč.	N 8 s. 4 uč.	Posljednik koncesovanog glazb. Zavoda Organistica i učiteljka 1. razreda
M. Hildegarda Kuban	Crkveno pjevanje (i narodno od g. 1903./4.)	O 1 sat tj.		O 2 s. tj. 63 uč.			
Gđa Anka Fenzl	Glazba na citari	N 7 s. tj. 3 uč.	N 12 s. t 12 uč.				
Gđica Ema pl. Femenić	Glazba na glasoviru	N 31 s. tj. 12 uč.					
Gđica Julija Hanl (od 1904. S. Viktorija)	Crkveno pjevanje		O 1 s. tj. 64 uč.			N 4 sata 2 uč.	Učiteljka pjev. i zabavišta
Gđica Dragica Hertl	Glazba na glasoviru		N 28 s. 10 uč.	N 21 s. 7 uč.	N 12 s. 6 uč.	N 7 s. 3 uč.	
Gđica Vilma Vanino (od 1905. g. S. Salezija)	Glazba na glasoviru			N 21 s. 7 uč.	N 24 s. 7 uč.	N 18 s. 7 uč.	Namjesna učiteljka glaz.
S. Klaudiva Boellein	Crkveno i narodno pjevanje (od g. 1904./5.)				O 2 s. 60 uč. N 21 s. 4 uč.	O 2 s. 67 uč. N 18 s. 9 uč.	Namjesna učiteljka glazbe
S. Alojzija Ohnleitner	Citara				N 6 s. 4 uč.	N 10 s. 5 uč.	

Uz navedene vanjske nastavnike iz Tabele, Antuna Stöhra, Anku pl. Femenić, Dragicu Hertl, Anku Fenzl, donosimo još neka imena od 1890. godine do g. 1911./12. Te godine Antun Stöhr prestaje predavati, a s njim nestaju i ostali vanjski glazbenici. To su bili: **Anka (Anna) Kuk**, pjevanje i glasovir; **Magdalena Payer**, pjevanje i glasovir; **Ema pl. Femenić**, glazba, glasovir; **Štefanija Korušec**, pjevanje, glasovir (uz mađarski); **Thérèse de Chauvier**, glasovir (uz francuski i engleski); **Ervina Bernath**, citra; **Louise Chevalier**, narodno pjevanje i glasovir (uz francuski); **Stjepan Skuhrovec**, citra; **Paula Cenkić**, glasovir, citra.

I jedna zanimljivost: nakon 1910. godine ima sve više domaćih glazbenica, a povećava se i broj sati sviranja, kao i broj učenica. Glasovir je najzastupljeniji. Javlja se i jedna učenica u redovitom školskom rasporedu za solo pjevanje

²⁴ Tabelu je sastavila autorica članka prema školskim izvješćima za dotične godine. O = obavezan predmet; N = neobavezan.

kod M. Salezije Vanino, a ista od 1914./15. ima zajedničko pjevanje iza đачke nedjeljne mise. Broj učenica kretao se od 20 do 35, a broj sati oko 35-40 sati tjedno. I dalje se predaje citra i violina.

KAKO SU SE UČENICE SLUŽILE GLAZBENIM ZNANJIMA I VJEŠTINAMA?

Već je bilo govora o raznim nastupima gdje se sviralo i osmeroručno i pjevalo u zboru, duetu, solo. Programi spominju kantate, melodrame, opere, drame, šaljive jednočinke, svečane akademije, glazbeno-deklamatorske zabave... Spomenuli smo pjevački zbor pod naslovom "Stella" i tamburaški zbor "Milozvuk". Većina žičanih instrumenata izgrađena je kod Stjepana i Josipa Stjepušina u Sisku, u "prvoj rukotvornici tambura". Ima i glazbala iz "Prve varaždinske radionice glazbala" Emanuela Glassla (Špinčićeva ul. 4), a nešto iz Zagreba. Stjepušini su izdali i note za tambure koje su također sačuvane. Dne 14. veljače 1918. J. Stjepušin napisao je na dopisnici: "Slavna uprava Uršulinskog Samostana Varaždin. Vašu cien. dop. uzeo sam do znanja i kada bude tiskana "Tamburica", to ću vam istu odma (sic!) poslati, pošto sada nije još izišao ni jedan broj radi tiskarskih neprilika. Pretplata iznosi godiš. 8 kruna sa prilogom. Sa štovanjem. J. Stjepušin". "Stjepušinova tamburaška škola", tiskana je te iste 1918. godine, jer je već u veljači sljedeće godine M. Pija obnovila "Milozvuk", a učenice su se već do travnja dobro izvježbale i nastupale. Cijena za pojedine sveščice bila je tada "1.20 Din u zlatu".

Za tamburaško društvo "Milozvuk", koje je utemeljeno vjerojatno krajem 19. st., a postojalo svakako početkom 20. st., napisano je uz šk. g. 1918./19.: "Svršio se rat. Iako se nije u zavodu prestala gojiti glazba, tamburice ipak umukoše, barem prvih najstrašnijih godina rata. Pomalo se ipak izvodio po koji ozbiljniji komad. Dne 16. veljače 1919. oživje nanovo naše omiljeno tamburaško društvo "Milozvuk". Upisalo se 15 članova. Izabrale su sebi za predsjednicu Boženu Novak, VIII. r., za tajnicu Dragicu Kovačić, a za blagajnicu Mariju Mance, VIII. r. I sada se razliježe zavodskim prostorijama sitan cilik omiljenog našeg narodnog glazbala. Uoči godova poglavara čuje se vesela podoknica, koju naša mladež izvodi na tamburici"²⁵. Postoji nekoliko sigurnih datuma nastupa tamburaškog društva "Milozvuk". Tako je četiri puta izveo svoj program uz 26. travnja 1919. god. Taj dan slavio se imendan M. Klaudije, koja je u to vrijeme bila glavarica i ravnateljica škole. Uz dramu od

²⁵ Školska spomenica I., str. 115.

5. činova "Ružica Okićgradska", koju su pripremile djevojke više djevojačke škole, slavlje su uzveličale i članice "Milozvuka". Prihod je bio namijenjen za ratnu siročad. Također je dao svoj udio i uz Dan P. Zrinskog i F. Krste Frankopana, 30. travnja 1920., te 11. i 13. svibnja 1936. godine, naravno u drugom sastavu. Znao je uzveličati i razne druge akademije. I inače su djevojke i djevojčice često davale priredbe u korist siromašnih učenica, ratnika, ratnih invalida i sl.

Konviktice za vrijeme odmora – jedna s braćem, šk. g. 1904./5.

Još i sada postoje neki instrumenti. Tako je uz bajs sačuvano 15 raznih žičanih glazbala: bisernice, čelo, bračevi, jedna mandolina, gitare. Od drugih vrsta glazbala spomenimo i dvije vrijedne flaute iz ebanovine, prema izjavi L. Šabana, iz 1840.-tih godina. Zatim četiri citre, dvije violine, tu su i zvončići, metalofon i metronom. Inače u samostanu postoji još nekoliko školskih glasovira, harmonija, pijanina²⁶. Unatoč siromaštvu samostana, početkom 20. st. bilo je u školi 8 glasovira, novih i starih. Čuva se i jedan glasovir M. Klaudije Boellein bečke izrade: "Gebrüder Stingl".

²⁶ Samostan i dalje njeguje liturgijsku glazbu, te od novijeg datuma postoje gitare i elektronske orgulje spojene s klasičnima. Ima i nekoliko prijenosnih električnih glazbala za vježbanje sviranja ili pjevanje s djecom te za razne priredbe. Nabavljena je i nova citra, a jedna je sestra sa sobom donijela harmoniku.

U samostanu je naučila pjevati i svirati i naša početkom 20. st. poznata operna pjevačica, Varaždinka Gabrijela Horvat sa svojom sestrom Bijelom. Ona je po mnogim europskim metropolama pronosila slavu hrvatske domovine. Udala se i umrla u Pragu, nakon brojnih nastupa u praškom kazalištu. Njezino se ime nalazi na nekim školskim programima 90.-tih godina 19. st.

Neke su učenice pisale razne kazališne predstave: Dragica Katić, Donata Dugač, Alojzija Kölkedý, koja će u Košicama postati M. Stanislava, Anka pl. Kovačić, a skladala je Vilma Vanino. Pjesme su pisale Branka Hoch, Dušanka Ana Žužić. Za Olgu Prohasku iz VIII. r. piše na jednom programu da je dirigirala kantatu Wiltgerbera, Op. 116.

Neke su posebno lijepo pjevale: Anica pl. Sladović, Erika Šinko, Zora Kunović, Vikica Petrony, Julka Leiner, Ankica Šarić, Zora Derković, Marija Šenk, Đ. Bužanec, Danica Brčić, kao uršulinka M. Amadea... Neke su pjevale uz školske priredbe kod većih izvedbi i nakon što su se udale, tako npr.: Anka pl. Horvat, rođ. Pisačić, Margita pl. Jurjević, Bernarda Šimek, rođ. Gortan.

Uz brojne učenice koje su naučile svirati, neke se posebno spominju: Zdenka i Branka Bival, sestre Stöhr, Dora Kantz, Zora Derković, Marija Štefanec, gđa Josipa Kralj, Slavica Crnko, F. Petrina, N. Kolomyjezuc, Irena pl. Barabaš, Nada Županić, Alica Weiser, Klementina Kopač sa svoje dvije sestre, Eugenijom i Vjerom...

Klementina Kopač i Alica Weiser

ZAKLJUČAK

Daleko bi nas odvelo sve nabranje učenica koje glume, pjevaju, sviraju. Sve su bile radosne što su svoje najljepše godine provele u Božjem domu, gdje su se osjećale kao kod kuće. Škola, posebno konvikt, uistinu im je bio drugi dragi dom, jer su se osjećale zaštićene i voljene. Uršulinke su slušale preporuku utemeljiteljice sv. Anđele: "Zaklinjem vas da vodite računa o svojim kćerima i da ih sve uklešete u dušu i srce, jednu po jednu, ne samo njihova imena, nego i porijeklo, i narav, i svako stanje i uvjete njihova života. To vam neće biti teško ako ih budete prigrllile živom ljubavlju" (2. ostavština). "Budite ljubazne i čovječne sa svojim dragim kćerima. I trudite se da vas jedino pokreće sama ljubav prema Bogu i sama revnost prema dušama kad ih opominjete i savjetujete, ili ih potičete na neko dobro, ili ih odvrćate od kakva zla. Jer više ćete postići nježnošću i ljubaznošću, negoli ljutinom i oštrim ukorima, koji se imaju upotrijebiti samo kad je potrebno, ali i tada na svom mjestu i u svoje vrijeme, zavisno o osobama" (2. spomen).

Takav stav odgojiteljice prema učenicama-odgajanicama urodio je obilnim plodom. Djevojke su ostale povezane i sa "starim kloštrom" i sa svojim majkama i nakon udaje, u radostima i kušnjama, neke čak i cijeli život.

LITERATURA

1. BARBARIĆ, s. Damjana: *Katehetsko-glazbena djelatnost uršulinki u Hrvatskoj od 1703. do danas*, diplomski rad, računalska obrada, Zagreb 2003.
2. ĐURAN, s. Klaudija: *Igrokazi u školama uršulinskog samostana u Varaždinu*, računalska obrada, Varaždin 1998.
3. ĐURAN, s. Klaudija: *Sjaju poput sunca u Kraljevstvu Oca svoga*, Nekrolozi redovnica od 1703. do 2002; uz 300. obljetnicu dolaska uršulinki u Varaždin, računalska obrada, Varaždin 2002.
4. KATALINIĆ, Vjera: *Glazbeni arhiv Uršulinskog samostana u Varaždinu*, Zbornik radova HAZU i Uršulinski samostan, "300 godina uršulinki u Varaždinu", Zagreb – Varaždin 2003.
5. KNJIGA KANONSKIH VIZITACIJA od 1714. do 1776., latinski rukopisni prijepis dokumenata iz Zagrebačke nadbiskupije.
6. KRONIKA URŠULINSKOG SAMOSTANA, I., II., rukopis u samostanskom arhivu.
7. STIPČEVIĆ, Ennio: *Ivan Werner (1852.-1886.) i njegove skladbe u samostanu uršulinki u Varaždinu*, Zbornik radova HAZU i Uršulinski samostan "300 godina uršulinki u Varaždinu", Zagreb - Varaždin 2003.
8. SVALINA, s. Marija Assumpta – ĐURAN, s. Ana Klaudija: *Hrvatske uršulinke*, Provincijalat hrvatskih uršulinki, Varaždin 1979.

9. ŠABAN, Ladislav: *Poduka klavira u Varaždinu 1792. godine*, časopis "Muzika, škola i društvo", br. 4, Zagreb 1968.
10. ŠABAN, Ladislav: *Zbirka muzikalija Uršulinskog samostana u Varaždinu 1972.*, Inventar; Popisao i sastavio L. Š.; tipkopis.
11. ŠABAN, Ladislav: *Izvešće o uređivanju dvaju notnih arhiva u Varaždinu i jednoga na Košljunu (otok Krk) 1972. godine*, Arti Musices, V., Zagreb 1974.
12. ŠABAN, Ladislav, Korespondencija s Uršulinskim samostanom glede muzikalija od 1973. do 1983., samostanski arhiv.
13. ŠKOLSKA IZVJEŠĆA, tiskana, od 1881. do 1917; te od 1933. do 1944., Varaždin.
14. ŠKOLSKA SPOMENICA, I., II., rukopis, od 1871. do 1945., samostanski arhiv.
15. TUKSAR, dr. Stanislav, *Rane tiskovine u glazbenoj zbirci Uršulinskog samostana u Varaždinu*, Zbornik "300 godina uršulinki u Varaždinu", Zagreb - Varaždin 2003.

SAŽETAK

GLAZBA U URŠULINSKOJ PUČKOJ I VIŠOJ DJEVOJAČKOJ ŠKOLI U VARAŽDINU

Godine 1535., u Bresci, u Sjevernoj Italiji, Anđela Merici utemeljila je svoj Institut za dobro cijele Crkve. U početku je njezinim duhovnim kćerima bila povjereni zadatak katehizacije, a nakon 1612. godine, u Francuskoj su preuzele školski rad. Uršulinski je red prešao cijelu Europu prije negoli je stupio u Varaždin, 1703. godine. Odmah po dolasku redovnice su otvorile dva razreda. Godine 1777., carica Marija Terezija uzdiže pučku školu na stupanj više djevojačke, i otada glazba zauzima značajno mjesto među ostalim predmetima. Kasnije je otvoren dječji vrtić, gimnazija, učiteljska škola. Tijekom 242 godine, do nacionalizacije škola od strane komunisti, 1945. godine, u osnovnoj školi, a posebno u višoj djevojačkoj, glazba je pratila život učenica za vrijeme cijele školske godine. Pjevalo se i sviralo u raznim prigodama, na raznim glazbalima: glasovir, citre, violine, orgulje. Kraljevi: Josip II. te Franjo I. s kraljicom Marijom Lujzom, a kasnije s kraljicom Karolinom Augustom, slušali su glazbu i prisustvovali priredbama učenica i bili time oduševljeni. Uz veliki broj redovnica i barokni su glazbenici bili nastavnici u uršulinskim školama te su skladali svoja djela za potrebe škole i crkve. I danas se izvode neka njihova djela za vrijeme "Varaždinskih baroknih večeri". Škola je također dala i nekoliko poznatih glazbenika.

Ključne riječi: redovnice glazbenice; vanjski nastavnici glazbe; barokni glazbenici; Wanhall; Ebner i Werner; Lindental; Pintarić; učenice glazbenice; glazbeni instrumenti.

RÉSUMÉ

LA MUSIQUE DANS L'ECOLE PRIMAIRE ET SUPERIEURE DES URSULINES A VARAZDIN

Angèle Merici a fondé son Institut pour le bien de l'Eglise entière, en l'an 1535., à Brescia, en Italie Septentrionale. Au commencement, ses filles spirituelles ont assumé le devoir de la catéchèse, et depuis l'an 1612, en France, des écoles leur ont été confiées. L'Ordre a traversé toute l'Europe avant de s'installer à Varazdin en l'an 1703. Aussitôt arrivées, les religieuses ont ouvert deux classes. Depuis quand la reine Marie-Thérèse a élevé l'école primaire au rang de l'école supérieure, en l'an 1777, la musique y prenait une place notable parmi les autres matières. Dans l'avenir on ouvrit le jardin d'enfants, le gymnase, l'école normale. Pendant 242 ans, jusqu'à la nationalisation des écoles par les communistes, en 1945, dans l'école primaire, et surtout dans celle supérieure pour des jeunes filles la musique accompagnait la vie des élèves durant toute l'année scolaire: on chantait et on jouait pour les différentes occasions, aux différents instruments: piano-forte, citres, violines, orgues. Même, quelques rois, Joseph II, François Ier avec la reine Marie-Louise, puis avec la reine Caroline Auguste, ont entendu la musique et vu des spectacles des élèves; ils en étaient ravis. Outre un grand nombre de religieuses, des musiciens baroques de Varaždin ont été professeurs en des écoles des Ursulines et ont composé leurs oeuvres pour les besoins de l'école et de l'église, qu'on fait encore de nos jours pendant des "Soirées de musique de Varazdin". L'école a donné aussi quelques musiciennes renommées.

Mots-clés: religieuses musiciennes; professeurs de musique extérieurs baroques: Wanhall; Ebner; Werner; Lindental; Pintarić; élèves musiciennes; instruments de musique.